

Replik av Alexandersson

Sedan docent Mäler haft vänligheten att kommentera mitt inlägg om oljan ber jag att kortfattat få visa vart mina spår pekar.

Skönheten och stabiliteten i den rena ekonomiska teorin erhöles från början genom att den allvetande bonden fick odla upp den bästa jordbiten och hans likaledes allvetande yrkesbröder i tur och ordning fick ta i anspråk den vid varje tillfälle bästa av de återstående bitarna. Verklighetens oljevärld är raka motsatsen. Ovetande oljemän började borra efter olja i det geologiskt mest missgynnade området, Förenta staterna (1859), fortsatte med ett geologiskt gynnsammare område, Venezuela (ca 1920), och kom så småningom på det sagolikt gynnsamma Persiska viken (ca 1945). Dimmorna över oljegeologernas kunskapsfält har väl skingrats något sedan 1859 men alla skall veta att ljuset ännu inte skiner lika klart som över den klassiska ekonomins allvetande bonde.

Ekonomisk teori bjuder att oljeköparna följer oljeletarna på deras vingliga stråt mot allt billigare produktionsområden. När oljan från Venezuela blir tillgänglig skärs oljeproduktionen i Förenta staterna ned och när oljan från Persiska viken kommer ut på marknaden skärs produktionen ned på båda ställena. Det har funnits en tendens åt det hållet. För att motverka en allt större import från Venezuela införde Förenta staterna i slutet av 1950-talet importrestriktioner. För att motverka en krympning av sin dominerande exportnäring blev Venezuela omkring 1960 den drivande kraften bakom OPEC. Man hade allt att vinna och ingenting att förlora. Misslyckades man skulle Persiska viken (och Libyen, Nigeria, Indonesien) ändå ta över allt mer av de nya prospekteringspengarna och därmed den framtida oljeproduktionen, lyckades man skulle man få behålla en större del av kakan. Ingen i Venezuela kunde väl ana att framgången skulle bli så komplett att arabkollegerna i OPEC plötsligt skulle tvinga upp priset till drygt tre gånger gränskostnaden för petroleum-

produktion i Förenta staterna. Nu kommer såväl Venezuela som länderna vid Persiska viken att under en övergångstid kunna ta ut en monopolskatt av konsumtionsländerna. Alternativet hade för Venezuelas del varit en krympande export med låga marginaler medan Persiska viken dragit till sig allt större volymer med kraftiga marginaler. Venezuelas produktion växte med 10,0 procent per år 1940—1958 och med 1,5 procent 1958—1972. Saudiarabiens växte med 11,0 procent per år under 1960-talet och beräknades öka med 18 procent per år under 70-talet.

Mälers och Bergmans artikel gav mig en förevändning att dra in en del material som jag tycker saknas i våra massmedia, främst i den ytligaste av dem alla, TVn. Häromkvällen hade man ett program där en halvkunnig reporter hjälpte en okunnig kollega tillrätta. Man lyckades inte ens reda ut företagen (tex Standard Oil) och talade om de sju systerrarna i bästa 1950-talsstil. Den som följt med utvecklingen i Libyen, Nigeria och Nordsjön med alla konsortier och deltagare i konsortier vet att de internationellt verkande oljeföretagen nu snarare är sjuttiosju än sju. Med oljekartellen menas inte oljebolagen utan de i OPEC samverkande världsländerna, som tills helt nyligen i stort sett varit *sleeping partners*, vilka tagit för sig en allt större del av den "legitima" jordräntan. När man nu gått över till att direkt av oljekonsumenterna i konsumtionsländerna ta ut en monopolskatt med användande av oljebolagen som skattmas är man direkt inne på en konfrontationslinje. Den situationen analyseras inte med monopolprissättningsteorin i elementära läroböcker, vilken avser prissättning i företag och inte statlig prissättning. Situationen är unik. Tag det hypotetiska fallet att Sverige 1938 ensidigt fyrfaldigat järnmalmspriset. Jag tror att detta av Tyskland skulle ha betraktats som *casus belli* snarare än som ett pristeoretiskt legitimt utnyttjande av en monopolsituation.

Att den nuvarande situationen är unik,

och därmed bedömd som helt osannolik för några år sedan, belyses bäst av graden av beroende av araboljan som Väst-europa och Japan låtit sina ekonomier komma i. Även Förenta staterna var enligt det tidiga 1970-talets prognoser på samma väg. Ett nära samarbete mellan konsumtionsländerna om gemensamt utvecklande av alternativa energikällor och nya oljeförekomster är det naturliga svaret och det kom äntligen i februari 1974 i Washington. Förslag om sådant samarbete hade inte saknats under åren före oljekrisen. Den nationella säkerheten bjuder att ett industriland inte gör sig beroende till mer än, säg, högst 15—20 procent av sin energiförsörjning från länder-grupperingar av typen OPEC. Och därmed är vi inne på statsvetenskaplig eller geopolitisk analys snarare än pristeoretisk.

En kortsiktig, smalspårigt pristeoretisk analys i början av 1970-talet måste peka på *sjunkande* oljepriser eftersom industriländerna alltmer trängdes i Persiska viken och därmed gränskostnaderna rimligen måste gå ned när de dyrast producerande amerikanska oljekällorna stängdes av. I verkligheten räknade alla

energiexperter med och hoppades på stigande oljepriser på några års sikt. Stigande, inte sjunkande, oljepriser behövdes för att det skulle bli fart på utvecklingen av alternativa energikällor och dessa behövdes i det långa perspektivet. Situationen hade onekligen varit mycket enklare om oljegeologerna från början varit allvetande och börjat med att utvinna de billigast producerande källorna i stället för tvärtom.

En fördubbling av oljepriserna inom en femårsperiod hade världsekonomin kunnat svälja och hade ungefär motsvarat vad energiexperterna hoppats på. Nu blev det ett fyrfaldigande inom loppet av några månader med svåra återverkningar som följt. Jag tror inte att dessa priser kan hållas. Det är ju ingen hemlighet att Saudiarabien inom OPEC hävdade att man gått för långt och att en rejäl pris-sänkning vore på sin plats.

Jag håller helt med Bergman och Mäler i deras argumentering men anser att *inputs* i deras tankemodell inte alltid är realistiska.

Professor Gunnar Alexandersson
Handelshögskolan